

Απόπειρα θετικής θεώρησης της αισθητικής εκτροπής

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Ιωάννης Ε. Θεοδωρόπουλος, τέως Καθηγητής Φιλοσοφίας των Επιστημών της Εκπαίδευσης

«Αυτά που θα ακούσετε, θα είναι τουλάχιστον καινούργια. Κι αν δεν το καταλαβαίνετε, αν δεν καταλαβαίνετε τον τραγουδιστή, τόσο το χειρότερο! Μη δεν είναι αυτός ο κλήρος του; Μη δεν είναι αυτό που ονομάσανε ‘Κατάρα του Τροβαδούρου’;»(F.Nietzsche)

1. Αποτυπώματα, έκ-τροπα καρδιακά, της ανθρώπινης ύπαρξης

Καρδιά ή ύπαρξη είναι ωραιότερο να λέμε, όταν μιλάμε για τον όλο άνθρωπο; Όταν η καρδιά «μπαίνει στη μέση», αλλάζουν όλα. Καρδιά είναι όλη η ύπαρξη, όπως όλη είναι σώμα και όλη είναι ψυχή. Τότε, ναι, ακούει και η καρδιά, αλλά έχει και τις αντοχές της, τουλάχιστον αν είναι να δεχθεί υπερβατικά ακούσματα, ποιητικά ή πατερικά.

Δες τε, για παράδειγμα, την «καρδιακή» έκρηξη του Rilke:

Φωνές, φωνές. Άκου καρδιά μου,
έτσι όπως μόνο οι Άγιοι άκουαν.
Ωστε το γιγάντιο κάλεσμα
τους σήκωνε απ' το χώμα.
Όμως αυτοί, οι απίθανοι,
έμεναν γονατιστοί κι ούτε πού το πρόσεχαν.
Τόσο πολύ άκουαν. Όχι πώς τώρα εσύ θε ν' άντεχες
τη φωνή του Θεού, διόλου.
(Από την ένατη ελεγεία, μετ. Σ.Σελαβή)

Σε εντελώς άλλη κλίμακα τώρα, αλλά το ίδιο θέμα της αντοχής της καρδιακής ακουστικής με αιχμή τον Αβά Ισαάκ: εάν ο Θεός δεν σκέπαζε την «δόξαν Του» θα είχε καταφλεχθεί η κτίση, καθώς θα έβλεπε την θεότητά Του. Ούτε να τον ιδεί, ούτε και να τον ακούσει θα μπορούσε. Εάν μάλιστα μιλούσε, θα πέθαιναν όσοι θα τον άκουγαν (Άγιος Ισαάκ ο Σύρος 1975,67). Εξαιρουμένων των αγίων, αυτών των... απίθανων.

Και μια προέκταση της ίδιας καρδιακής θεματικής, σε άλλον τόπο, όπως τον χαρτογραφεί ο H.Plessner: Εάν υπάρχει μια διαλεκτική της καρδιάς, λέγει, είναι σίγουρα πιο επικίνδυνη από μια διαλεκτική της λογικής. Μόνο λίγοι μπορούν να κάνουν χρήση της λογικής, ωστόσο καθένας, και ο πιο απλός άνδρας, θέλει να ακολουθεί την καρδιά του (Plessner Bd. V, 1981, 12). Ψιθυρίζουμε πάντως όλοι: "Σ' αγαπάω με όλη μου την καρδιά» και όχι «Με όλο μου το μυαλό»! Και επίσης: «Μου ράγισες την καρδιά» και όχι τα νεφρά! (Banderas 2019, σ.28). Δύστροποι, αλλά και με εγκάρδιο νου. Δεν χρειάζεται σώνει καλά ευμάρεια για να τον

διαθέτεις, είναι θέμα ιδιοσυγκρασίας.

Στα δημοτικά μας τραγούδια βρίσκεις εύχαρη καρδιακή εκτροπή. Πλεονάζουν σ' αυτά πόθοι, βγαλμένοι από τα σπλάχνα του λαού μας με ευθεία,- αλλά απρόσεκτη από πολλούς-, παραπομπή, στην υπερβατική ποίηση. Σταχυολογούμε: «Θέλω να σκίσω τα βουνά με την ελιάς το φύλο» και ..<χρειάζομαι> το χρώμα της αυλής μου, «να χτίσω μοναστήρι στις όμορφης τα χείλη». Οπότε, ακούγοντάς το αντί να σε πιάνει αμηχανία, πρόσεξε πως η προσάρτηση της ιερότητας εκτοπίζει την ηδυσπάθεια. Τι «Γκάτσος» («Το απομεσήμερο έμοιαζε να στέκει σαν αμάξι γέρικο στην ανηφοριά») ή τι «Εμπειρικός» («Η άχνα της υγείας μεσουρανεί και μέλπει») και τούτο πάλι! Από απλούς ανθρώπους, τολμητίες, αλλά με ανατροφή, τραγουδιούνται μελωδικότατα αυτοί οι στίχοι. Από «αγράμματους», με σπινθηροβόλα όμως μυαλά. Έχουν πάρει το δρόμο της δικής τους υπερβατικότητας χωρίς να διαβάσουν βιβλία. Και μάρτυς μου ο Α.Ρουμπλιόφ: «Δεν έχω αγγίξει βιβλίο για τρία χρόνια, έχω πάρει άλλο δρόμο».

Όμως ας μην ισοπεδώνουμε μιλώντας για τέχνη. Με τον Ελύτη οδηγό: Ξέρει πολύ καλά η τέχνη να ανακαλύπτει και να εκτρέπεται όταν «οικειοποιείται την ευαισθησία της εποχής και την ενσωματώνει στην έκφρασή της», οδηγώντας τα «προσωπικά βιώματα» σε «αντικειμενική κατάσταση» (Ελύτης 2009,402κ.εξ.). Ποια επιστήμη αντικειμενικότητων θα άντεχε τέτοια εκτροπή;

Η καρδιά δεν είναι απλώς το σημαντικότερο, ίσως, μέρος της ύπαρξης, είναι η ύπαρξη. Είναι «όλη εκεί», όταν αγαπάμε, ή όταν συνειδητοποιούμε τις αντοχές μας. Τότε είναι που η καρδιά εκ-τρέπεται από φυσιολογικούς ρυθμούς. Το φαινόμενο δεν είναι μόνο συναισθηματικό, αλλά και αισθητικό. Μια έκρηξη ή, όπως εδώ την αποκαλούμε, μια αισθητική εκτροπή.

Θα επανέλθει και θα κορυφωθεί αυτή η αισθητική εκτροπή, με την συνειδητοποίηση του τέλους του βίου, με μια ιδιαίτερη αίσθηση. Ξανά πάλι τον Αβά: «Ερ. Τι είναι γνώσις; Απ. Είναι αίσθησις δια της οποίας αισθάνεται τις εκείνην την αθάνατον ζώην» (Αγ.Ισαάκ ο Σύρος ό.π.α.,143). Η κοίμηση είναι κορυφαία αισθητική εκτροπή της ύπαρξης, ασύλληπτη από τις όποιες υπερβατικές κεραίες, αφού είναι «όντως φοβερότατον το του θανάτου μυστήριο». Υπάρχει και «καλοδουλεμένος θάνατος»;

Και πάλι οι Άγιοι καλούνται να «βγάλουν τα κάστανα από τη φωτιά». Από το ράγισμα της καρδιάς, της ύπαρξης όπως είπαμε, θα μας οδηγήσουν στα θρύψαλά της. Αφήνουμε ξανά να μιλήσει η ποιητική τέχνη του Rilke:

«Ενός θανάτου όπου τίποτε δεν θα έχει αφεθεί στην τύχη,

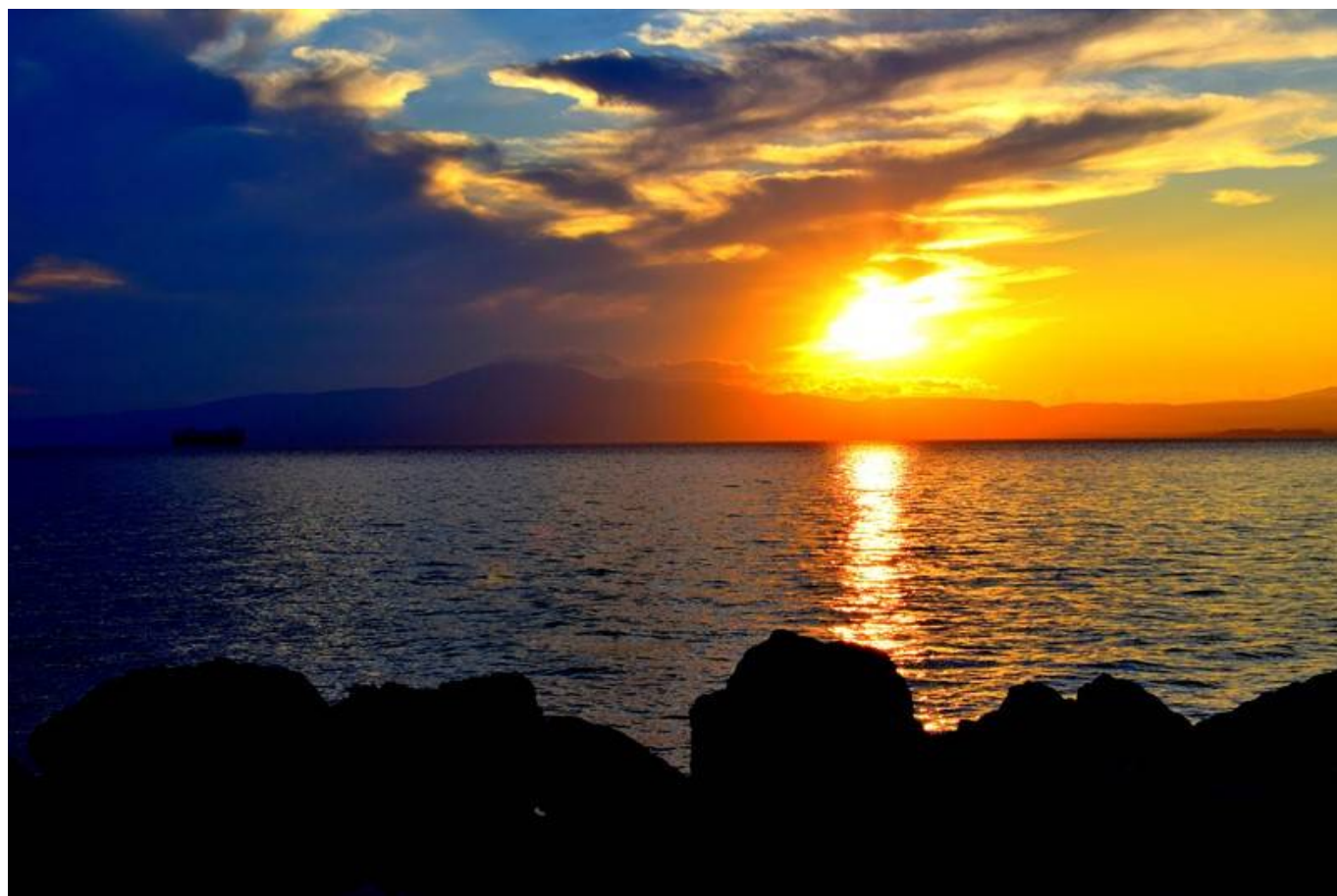
ενός θανάτου καλοδουλεμένου, ευτυχισμένου, ενθουσιώδους,
που μόνο οι άγιοι ήξεραν πώς να τον επιτύχουν,
να 'σαι ένα ποτήρι που αντηχεί,
που έγινε θρύψαλα μες στην αντήχησή του.

(Rilke, Σονέτα στον Ορφέα, μετ. Σ.Ίσαρη)

[page_end]

Όμως και τούτη η μεγαλόστομη και τολμηρή ποίηση αφήνει έκθετη την ύπαρξη, θρύψαλα! Στην έλλειψη. «Ποιος», «τι» ή «πως», είναι τώρα τα τρία ερωτήματα αναφορικά με την ανάκτηση της όποιας πληρότητάς της. Μια ματιά στον Nietzsche και σκηνές «από τα παλιά». Ο άνθρωπος ερωτάει το ζώο: «γιατί δε μου λες κάτι για την ευτυχία σου και μόνο με κοιτάζεις;» (Bollnow 1988,166). Ο Bollnow, σε ένα μικρό του κείμενο για τη σχέση Nietzsche και Leopardi, ανατρέχει αρχικώς σε μια εκ πρώτης όψεως αντιφατικότητα του Nietzsche. Ενώ δηλαδή από τη μια στο «Nutzen und Nachteil der Historie» αναφέρεται στο σωστό μέτρο της σχέσης με το παρελθόν, στην αρχή της δεύτερης ανεπίκαιρης (Unzeitgemässen) θεώρησης της ιστορίας σημειώνει ότι το κοπάδι «υπερβαίνει» τον άνθρωπο όσον αφορά τη σχέση με το χρόνο: δε γνωρίζει τι είναι χθες, τι είναι σήμερα, πηδάει από εδώ και από εκεί, τρώει, ξαναπηδάει, ζώντας από πρωϊ σε βράδυ και από ημέρα σε ημέρα, επικεντρωμένο στην διάθεση ή μη διάθεσή του, τουτέστι δεμένο με τη στιγμή και υπ' αυτή την έννοια ούτε κακοδιάθετο, ούτε υπερβολικά ευδιάθετο είναι, βέβαια γεγονός πολύ σκληρό για να το βλέπει ο άνθρωπος (Bollnow ό.π.α., 165). Γιατί δε νοιάζεται για το τέλος της ζωής του.

Εδώ το ζώο παρουσιάζεται χωρίς ανάμνηση, δοσμένο κυριολεκτικά στο παρόν. Και ενώ αρχικά ο Nietzsche δίνει τον τύπο του απογοητευμένου και παραιτημένου ανθρώπου, εν συνεχεία αναδεικνύει την ενθουσιαστική κατάφαση της ανθρώπινης ενεργητικής ζωής. Συγκεκριμένα, αποθεώνει τη στιγμή και τη λήθη κάθε περασμένου. Όποιος δεν το πετυχαίνει αυτό, όποιος δεν αφεθεί απολύτως στο παρόν, δεν αποφεύγει τον ίλιγγο και το φόβο, δεν ευτυχεί ποτέ. Δεν φθάνει στη μεγάλη ευτυχία της ειδυλλιακής ζωής του ζώου. Η σύγκριση μαζί του αναδεικνύει και τη μοναδικότητα της ανθρώπινης ιστορικότητας (ό.π.α.).

Κωφεύει ο νικσεισμός. Ή, διογκώνει την παρατήρησή του, ενώ τα πράγματα είναι τόσο απλά. Το ζώο αγνοεί ότι η ζωή του έχει ένα τέλος. Αν ο θάνατος μείνει μόνον υπόθεση νικσειϊκής χρονικότητας- ή αν θέλετε και αιωνιότητας- υπάρχει κάθε ενδεχόμενο ο άνθρωπος να τον διαχειριστεί με όρους παροντικότητας, που σε τελική ανάλυση δεν είναι τίποτα άλλο από παχυλά λόγια περί φευγαλέας ευτυχίας του παρόντος. Ελάχιστοι τη ζουν σε μια απειροελάχιστη στιγμή-χωρίς αυτό να είναι κατακριτέο-, ενώ πολλοί χρειάζονται ουσίες για να την πετύχουν. Ο άνθρωπος ούτε να λησμονήσει, ούτε να πάψει να προσδοκά και να ελπίζει μπορεί, δηλαδή «δεν μπορεί» να είναι ζώο. Ζητείται μια μείζων εκ-τροπή από τη χρονικότητα, που θα παρέχει και τα μεγαλύτερα δυνατά εχέγγυα της αφοβίας θανάτου. Και αυτή είναι το γεγονός της Ανάστασης της ύπαρξης. Την παρακολουθούν συνήθως ορισμένοι «διανοούμενοι» με μεγάλη καχυποψία κλωθοφέροντας ενθουσιώντες γύρω από τη λογική τους. Η οντολογική και καρδιακή της υφή δεν υπονομεύει την αισθητική, αλλά απεναντίας την αιμοδοτεί. Την διέκριναν μάλιστα έγκαιρα και την ανέδειξαν βυζαντινή τέχνη και βυζαντινή μουσική. Εξάλλου: εγκάρδιος νους, καρδιακή προσευχή, τουτέστι «ορθή αίσθηση» αναδίπλωσης της ύπαρξης.

2. Αποτυπώματα, έκ-τροπα φωτογενή της ανθρώπινης ύπαρξης. Lumen hilare (Φῶς Ἰλαρόν) ή «επιλύχνιος ευχαριστία».

Με τα βουνά και τη «διάρκειά» τους καλά τα πάνε ποιητές και φιλόσοφοι. Μετατόπιση εξαγγέλλουν, φυγή από την επιπεδοποιημένη στην απaráμιλλο ζωή.

Ο Έλιοτ: Εκεί νιώθεις ελευθερία, στα βουνά (Έρημη χώρα, Η ταφή του νεκρού).

Ο Νίτσε: Από βουνό σε βουνό το βήμα.

Επίσης: Στα κορφοβούνια είν' η πηγή κάθε φυλής καθάριας.

LECONTE DE LISLE (Poèmes Antiques) (Παλαμάς).

Το βουνό μπορεί υπό όρους να συμβολίζεται και με τις ρίζες. Το μεγάλο ύψος του καθαρού και η βαθιά καθαρότητα του ύψους! Μεγάλα πνεύματα υπάρχουν, υψιπετή, με ρίζες «καλότυχα», σαν τα βουνά, αφού, όπως λέει το δημοτικό τραγούδι, «το χάρο δε φοβούνται». Εκτροπή με τα όλα της. Η ύπαρξη παίρνει τη θέση που της αξίζει. Μακριά από το συρφετό. Μεγάλο και Καλό μόνο με την αναπομπή στις ρίζες της ύπαρξης προκύπτει (Plessner ό.π.α.,14). Μεγάλο και μοναδικό μόνο με την ανάτασή της ανθεί. Κυρίως όμως με την αίγλη άπλετου φωτός. Ακόμα και αυτού που δύνει!

Για ποιο φως μιλάμε; Καταφεύγουμε σε δύο πασίγνωστα σημαίνοντα της Εκκλησιαστικής Παράδοσης που ευτυχίσαμε να τα ζούμε γενεές και γενεές: «Ο Κύριος εβασίλευσεν, ευπρέπειαν ενεδύσατο» και «Φως ιλαρόν». Ο Κύριος φόρεσε βασιλική χλαμύδα, φως εκ φωτός ο ίδιος. Ναι, ο ήλιος βασιλεύει «φορώντας» τα μαγευτικά χρώματά του. Κάθε άλλο δηλαδή παρά παύει να υπάρχει, επειδή δεν θα φαίνεται. Ο κοινός νους ταυτίζει το βασίλειμα με την εξαφάνισή του. Εξάλλου, η «επιλύχνιος ευχαριστία», που είναι ενταγμένη στη μείζονα λατρευτική πράξη του Εσπερινού, συνιστά ήρεμη έκρηξη θαυμασμού έναντι του μοναδικού Φωτός. Συχνά και εδώ ο κοινός νους παρασύρεται από το ρόλο του λύχνου-διώκτη του σκότους. Φως, όμως, τώρα ιλαρόν, αγίας δόξης. 'Υψος και τούτο! Να είσαι «συγκάθεδρος» αγίων, σε τόπο όπου το κάλλος είναι «εκατονταπλασίως λαμπρότερον του ηλίου» (Αγ.Ισαάκ ό.π.α., 156).

[page_end]

Κορφοβούνια, ρίζες και φως. Πρωτογενή υλικά, φτιάχνεις ύπαρξη φωτοβόλο και γερή, υπερβατική και με βαθιές υποδομές. Ύπαρξη βασιλεύουσα. Πολλά «μεγάλα πνεύματα», πολλοί ευλογημένοι ιεροκήρυκες, μα και απλοί άνθρωποι - δυστυχώς όχι μόνο της τρίτης ηλικίας- εξαγγέλλουν συχνά το «τέλος» των πάντων. Κακόφωνος χιλιασμός «από την πίσω πόρτα». Κωφεύουμε οι πάντες: «Οὐχ ὑμῶν

έστιν γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Εξάλλου, απόψεις όπως, ενδεικτικά πάντα, εκείνη του Κ.Αξελού η «φιλοσοφία πέθανε ζήτη η πλανητική σκέψη» είναι υπερβολικές,αδικαίωτες και αποπροσανατολιστικές (Αξελός 1978 και 1985). Αλλά και μία λίαν πρόσφατη, του πολυπράγμονα Μπερνάρ Ανρί Λεβί για το «Τέλος των διανοουμένων» (Βιστωνίτης 2019) κινείται στην αυτή τροχιά. Ο κόσμος αλλάζει ραγδαία και τέτοιοι αφορισμοί από τα παλαιά-κληρονομιά του Nietzsche που «οραματίστηκε» το θάνατο του Θεού- δεν ανταποκρίνονται στη σημερινή πραγματικότητα. «Πολλά» όντως πέθαναν, αλλά η σκέψη του ανθρώπου «βασιλεύει» και κάνει θαύματα. Όσοι αδυνατούν να δουν την πρόοδο θεωρούν αν-επίκαιρη την αισιοδοξία.

Διολισθαίνουμε, όχι απροσδόκητα, σε μοιρολατρεία και υμνούμε χρεοκοπημένες εποχές. Η γερασμένη σκέψη αναζητά καταφύγιο σε ουτοπικές εξιδανικεύσεις. Συχνά ψάχνει κοινωνικά αρώματα σε ιδεολογικές και πολιτικές χωματερές. Σκεφτόμαστε, για παράδειγμα- όχι άδικα- ότι μπορεί και να οδηγεί σε περιθωριοποίηση του παιδιού η αδυναμία του να εξασφαλίσει μοντέρνο κινητό, αλλά ξεχνούμε ότι έχουμε για τις ανάγκες του αξονικό τομογράφο, και, τέλος πάντων, κάποτε είχαμε μόνο σταθερό τηλέφωνο κι αυτό σπάνιο.

Πως φτιάχνεις ύπαρξη βασιλεύουσα; Αντί να επιτίθεσαι στην πρόοδο ή στις Νέες Τεχνολογίες βρες το βηματισμό σου σήμερα, ζώντας μάλιστα σε καλύτερες συνθήκες σε σχέση με το παρελθόν, όταν ο παππούς σου έσκαβε τη γη με τα χέρια του. Μάθε,επίσης, να ζεις χωρίς λόγους μισαλλοδοξίας. Εκτός κι αν ονειρεύεσαι διορισμό στο δημόσιο. Εκτίμησή μου είναι ότι αδυνατούμε να κοιτάξουμε τον κόσμο με όρους «ποιητικής» αισθητικής εκ-τροπής και αναδεικνύουμε μόνο τις όντως υπαρκτές παρενέργειές του, τις παρ-εκτροπές του.

Η θρηνωδία ήταν πάντα, και παραμένει, της μόδας. Στην αγωνία των επιγόνων του Διαφωτισμού, του Μάη του '68, της Σχολής της Φραγκφούρτης και της εν γένει μετα-μαρξιστικής ερμηνευτικής (να μεταβούμε από τον ύστερο καπιταλισμό στην κατεύθυνση των ιδεών του σοσιαλισμού), ακούγονται ακόμα και σήμερα κάποιες εύηχες και σαγηνευτικές φράσεις όπως εκείνη «Maulwurf der Vernunft», που χρησιμοποίησε ο Habermas σε μια πρόσφατη ομιλία του στην πόλη Heidelberg και κατέκλυσε τα γερμανικά ΜΜΕ. Δεν είναι τίποτα άλλο από επίκληση, κουραστική πλέον, στη λογική. Μας θυμίζει ξανά το δύσμοιρο λογικό που σαν τον «τυφλοπόντικα» οδοποιίας ή μετρό, σκάβει και σκάβει αργά-αργά, χωρίς όμως να ξέρει που πάει. Θα τα καταφέρει εν τέλει; Ακούγονται δύο απαντήσεις: φθάνεις μόνο, όταν δεν ξέρεις που πηγαίνεις και δε φθάνεις ποτέ εάν δεν ξέρεις που πηγαίνεις (Plessner ό.π.α.,16). Ποια είναι εν προκειμένω η αισθητική εκτροπή; Να χρησιμοποιείς όντως το λογικό, αλλά και να είσαι έτοιμος να αποδεχτείς ότι οφείλει να μη φυτρώνει εκεί που δεν το σπέρνουν!

Η αισθητική εκτροπή υπερβαίνει παράλογα και εμμονές, ιδεοληψίες και στερεότυπα. Εκ-τρέπει προς το φως και την ομορφιά, σε ψηλά μετερίζια και σε δυσθεώρητο βάθος, όπου δε φθάνουν οι ρίζες κανενός δένδρου. Είναι και η μόνη λύση για μια παιδεία που αποβλέπει στην υπέρβαση φαντασιώσεων. Κάποτε μετεωρίζεται όμως και, ενώ διατηρεί τη μαγεία της, χάνει την απλή αλήθεια. Ο Ελύτης δηλώνει απογοητευμένος από έναν «αναπόφευκτο εκτροχιασμό» που δεν του άφησε καμιά δυνατότητα να πραγματοποιήσει το ουτοπικό του όνειρο για

«παραλληλισμό» κάποιων εναντίων όπως αλκής και ιερότητας, παρθενικού και ηδυπαθούς : «Που ζητούσα να καθαγιαστούν πρώτα μέσα στο άδυτον του κάθε ιδιώτη τα «κοινά», και έτσι μόνον να γίνουν κανόνες ζωής για όλους, με το ίδιο ήθος και την ίδια δύναμη» (Ελύτης 2011,371).

Καλοδεχόμενη μια τέτοια εκτροπή, παραπέμπει και στην παραπάνω αναφορά του για αντικιμενίκευση του προσωπικού βιώματος, αλλά πρώτα πρέπει να δούμε για τι είδους «άδυτο» μιλάμε. Η τέχνη έχει όλη την άνεση να μην «δίνει λογαριασμό» αυτο-αποκαλυπόμενη, η θρησκεία έχει άλλες πηγές που οφείλει να αξιοποιεί για να μη χάνεται σε «μαγείες», ενώ η επιστήμη και η φιλοσοφία χωρίς αρμόζουσα τεκμηρίωση εκτίθενται. Όμως σε όλες τις περιπτώσεις ότι κάθε απόπειρα για ουδετερότητα ή α-κομμάτιστη σκέψη συνιστά μόνο ευκαιρία για νέες εξαρτήσεις (Plessner ό.π.α.,170 κ.εξ). Εάν η αισθητική εκτροπή μπορεί να αντιμετωπίσει σε κάποιο βαθμό αυτή την αέναη διαδικασία, χειραγώγησης, στηρίζοντας την ύπαρξη ώστε να ανακτήσει την αισθαντικότητά της, έχει επιτελέσει μείζων λειτουργήμα.

[page_end]

Υπάρχουν βέβαια τρανταχτά παραδείγματα που μαρτυρούν την επιζήμια μετατόπιση του ανθρώπου από την αισθητική εκτροπή στην αποχαλινωμένη συνειδητή παραφορά. Και δεν εννοούμε την αγαθή κάποτε πρόθεση να αναχθεί η όποια δύστροπη σκέψη ή αυθαιρεσία σε αξίωμα- να πάλι ο κίνδυνος της νέας εξάρτησης-, αλλά πολύ περισσότερο ό,τι θρυμματίζει κυριολεκτικά τη λογική. Τι φαντασιώνει άραγε, ακόμα και σήμερα, τόσο λαμπρούς στοχαστές, που είδαν με τα ίδια τα μάτια τους την αγχόνη του ζεύγους Τσαουσέσκου και, παρόλα αυτά, εξακολουθούν να συσκοτίζουν τους λαούς με μυθεύματα περί επίγειου αταξικού Παραδείσου και να τους καλούν να θυσιάσουν το παρόν στο άδηλο όσο και αιμοσταγές (από τα παλαιά) μέλλον; Και στην αντίπερα όχθη: τι φαντασιώνει κοφτερά μυαλά και παραπέμπουν στην «αρχοντική» επί Τουρκοκρατίας Ελλάδα; «Άρχοντες», ημεδαποί και αλλοδαποί, εν Ελλάδι και στις Παροικίες, πλεόναζαν, ο λαός όμως λιμοκτονούσε ανελεύθερος. Υπήρξαν και αλλού γυπαετοί, αλλά χάθηκαν στον ορίζοντα. Η περίπτωση, για παράδειγμα, του Ezra Pound, υμνητή των Αδόλφου και Μουσολίνι, τα λέει όλα! Εκείνο που δεν σβήνει είναι η ύπαρξη και η σκέψη, με θετικές και αρνητικές «προκαταλήψεις» (Gadamer).

Άστρα λαμπρά μας οδηγούν! Ενδεικτικά πάντα: Όμηρος, Πλάτων, Μάξιμος Ομολογητής, Kant, Goethe, Mozart, Beethoven, Hegel, Marx, Nietzsche, Heisenberg, M. Plank, Freud, Heidegger, Adorno, Wittgenstein αποτελούν πάντα σημεία αναφοράς. Μεγάλη η συγκομιδή. Βασιλεύουν! Φαίνεται όμως πως σβήνει σιγά-σιγά το αστέρι του «μόνος φρονείν», εξαιτίας των ασύλληπτων επιστημονικών εξελίξεων. Κάποιοι δεν θα βρίσκουν στο μέλλον καμιά απήχηση. Πολύ πιθανό είναι να σβήσει κάποτε και το αστέρι του Einstein. Αλλά πίστη, λόγος και επιστήμη δεν σβήνουν, όσο υπάρχει το ανθρώπινο γένος. Έχουμε πάντα ανάγκη όλα τα μεγάλα μυαλά της ανθρωπότητας. Κι εκείνα που ανήκουν στην ιστορία και εκείνα που έρχονται. Αυτά μας αποσπούν από τα τετριμμένα και ρηχά, μας εκτρέπουν από την ευθύγραμμη πορεία. Καθένα αποτελεί και μια ξεχωριστή περίπτωση ποιητικής αισθητικής εκτροπής.

Η αισθητική εκτροπή είναι ανεξέλεγκτη σταθερά-δεν χειραγωγείται με τίποτα- της ανεξέλεγκτης ύπαρξης. Ο άνθρωπος, αυτό πιστοποιεί η ιστορία του πνεύματος, «βλέπει πάντα εκ νέου» και λίαν δημιουργικά. Η ύπαρξη είναι φωτογενής, υψιπετής και εκτείνεται πιο πέρα κι από εκεί που «βλέπει» η ίδια. Εκτρέπεται. Όμως ουδέποτε φθάνει σε τελεσίδικη αισθητική συνείδηση και αυτάρκη αισθητική κατάσταση. Παρεκτός και μιλάμε για την ύπαρξη εκείνου που «άρχεται να κινείται από θείο έρωτα και μεθά αμέσως ως δι' οίνου.... και όσο ενδυναμούνται αι εσωτερικοί αυτού αισθήσεις, τοσούτον ενδυναμούνται και η θεωρία αυτού..» (Άγιος Ισαάκ ο Σύρος ό.π.α.,148). Τότε μιλάμε για κορυφαία υπαρξιακή εκτροπή. Η ύπαρξη οδηγείται σε τέτοιο σημείο, ώστε να διαθέτει «οροθέσιον» ένα είδος πρόωρου εν

βίω, σαββατισμού μεταξύ αχρονίας και αιδιότητας. Δεν πρόκειται απλώς για κάποιο τέλος του χρόνου ή απώλειας της επικοινωνίας με την πραγματικότητα, αλλά απεναντίας για τη δυνατότητα της ύπαρξης να είναι απόλυτα ανοιχτή σ' αυτή και συνάμα να διαφυλάττει την αποκλειστικότητά της. Γιατί; Επιλέγει χωρίς καμιά επιφύλαξη γερό κράτημα που διατηρεί, στον όποιο βαθμό, την ύπαρξη και τον κόσμο συμπαγή.

Με ανθρωπολογικούς τώρα όρους παρατηρούμενη η ανεξέλεγκτη ύπαρξη είναι έωλη, αστήρικτη και αθεμελίωτη, ακαθόριστη, στο Μηδέν, και στο Τίποτα, εξαιτίας της εξωκεντρικότητας του ανθρώπου (Plessner Bd.IV.1981,360 κ.εξ. και 424.- Θεοδωρόπουλος 1999,157 κ.εξ.).Ο άνθρωπος δημιουργεί ο ίδιος την ανοιχτή ενύπαρξή του(Immanenz) οροθέσιό ανάμεσα στον εαυτό του και στο Άλλο του εαυτού του εντός του πυρήνα του εαυτού του(Plessner ό.π.α.). Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω εάν ο νομπελίστας ποιητής θα ήταν σύμφωνος να το ταυτίσουμε με ό,τι πιο πάνω αναφέρθηκε από τον ίδιο ως «άδυτο κάθε ιδιώτη». Όμως δεν μπορώ να εντοπίσω κάτι πιο άδυτο από αυτό. Ο άνθρωπος υπάρχει ως η ζωή του, συνέχει τη ζωή του, αλλά η ζωή του χειραφετείται απ' αυτόν, παύει να την έχει στο χέρι του (δες Plessner Bd V,ό.π.α.,231).

Τούτη η μείζων οντολογική εκτροπή έχει κοινά σημεία και αγεφύρωτες διαφορές με τον προαναφερθέντα σαββατισμό. Είναι ανθρωπολογικό γνώρισμα, μια βιολογική σταθερά, πριν από κάθε θρησκεία και πίστη, ενώ ο σαββατισμός είναι επιγενόμενος ασκητικός άθλος και εν ταυτώ θεία δωρεά. Όμως το κοινό τους στοιχείο είναι αυτό της εκτροπής. Στην ανθρωπολογική της διάσταση υπερβαίνει τον βιολογισμό και διαποτίζει την ύπαρξη με ποιητικό δημιουργικό πνεύμα, ενώ στην εκκλησιαστική μεσουραναί στην ακεραιότητα της αναστημένης ύπαρξης.

Παραπομπές

Αξελός, Κ., Ορίζοντες του κόσμου, Αθήνα 1978 (Δωδώνη)

Αξελός, Κ., Για την Πλανητική σκέψη, Αθήνα 1985 (Εστία).

Banderas, A., Συνέντευξη στην Süd. deutsche Zeitung 01.07.2019, 28.

Βιστωνίτης, Α., Ο ευρωπαϊστής διανοούμενος, το άσυλο και η ελευθερία της έκφρασης. Στο: Το ΒΗΜΑ 12.08.2019.

Bollnow O.F., Zwischen Philosophie und Pädagogik, Aachen1988.

Άγιος Ισαάκ ο Σύρος, Ασκητικοί Λόγοι, Αθήνα 1975.

Plessner, H., Macht und menschliche Natur, Bd.IV und V, Frankfurt a.M. 1981.

<http://bit.ly/2ZKaNRC>